

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КОТЬКАЛОВА-ЛИТВИН ІННА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 65.01:[334.716:621](043.3)

**УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Запоріжжя – 2020

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана в Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя.

Науковий консультант – доктор економічних наук, професор
ХРАПКІНА Валентина Валентинівна,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія», м. Київ,
професор кафедри маркетингу та управління бізнесом.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
АНДРУШКІВ Богдан Миколайович,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя
МОН України, м. Тернопіль,
завідувач кафедри менеджменту інноваційної діяльності
та підприємництва;

доктор економічних наук, професор
ГРОЗНИЙ Ігор Сергійович,
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя,
професор кафедри управління персоналом
та маркетингу;

доктор економічних наук, професор
НОВИКОВА Іннола Вікторівна,
Відокремлений структурний підрозділ
«Інститут інноваційної освіти
Київського національного університету будівництва
та архітектури» МОН України (м. Київ),
завідувач кафедри економіки та менеджменту.

Захист дисертації відбудеться «24» вересня 2020 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.01 Класичного приватного університету, за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 114.

Автореферат розісланий «21» серпня 2020 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Трохимець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Трансформація світової економіки до інформаційного укладу та відсталість вітчизняного сільськогосподарського машинобудування від сучасних потреб внутрішнього й зовнішнього ринків потребують інтенсивного розвитку відповідних підприємств. Це неможливо без наявності системи управління фінансовими ресурсами для здійснення такого розвитку, що потребує розробки новітнього механізму для управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, які є органічною складовою господарського комплексу країни.

Наразі українські підприємства не приділяють достатньої уваги розвитку та заходам щодо його фінансування. У зв'язку із цим актуальною проблемою сьогодні є розробка ефективних методологічних та науково-методичних підходів до управління фінансовим забезпеченням розвитку промислових підприємств у цілому й машинобудівних зокрема.

Найбільш значущі зарубіжні праці у сфері розвитку підприємств належать Ст. Біру, Е. Демінгу, Дж. Джурану, К. Ісікаві, Ф. Кросбі, Д. Стігліцу, Г. Тагуті, Дж. Харрінгтону, А. Фейгенбауму та ін.

Найбільш значний внесок у розробку проблеми розвитку підприємств або окремих її аспектів зробили такі вчені: Б. М. Андрушків, О. І. Амоша, І. В. Алексєєв, І. С. Грозний, О. М. Зборовська, О. С. Квілінський, Н. Ю. Мариненко, О. В. Коваленко, С. В. Коверга, Н. Г. Метеленко, І. В. Новикова, О. В. Раєвнева, О. С. Русінова, К. С. Салига, А. Г. Семенов, А. В. Сидорова, В. В. Стадник, Г. О. Тарасова, Н. М. Шмиголь, А. В. Шостаковська та ін.

Ґрунтовні наукові розробки з питань фінансової стратегії підприємств представлені в багатьох працях І. Бланка. Теоретико-методологічним засадам фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання аграрної галузі присвячені наукові дослідження О. Гудзь та П. Стецюк. Різні аспекти фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування висвітлювали такі науковці, як: А. В. Вітюк, І. В. Гребеньок, В. П. Ільчук, Н. П. Карачина, С. В. Коляденко, Н. В. Павлюк, О. В. Селезньова, Н. С. Танклевська, В. І. Федорак, В. В. Храпкіна, Т. О. Шпомер. Існуючі підходи до управління розвитком не завжди враховують галузеві особливості, тому потребує подальшого дослідження та систематизації проблема управління фінансовим забезпеченням розвитку в сучасному динамічному фінансовому середовищі саме підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Ці особливості визначили необхідність розробки нових підходів до ефективного управління фінансовим забезпеченням розвитку промислових підприємств за допомогою чіткої фінансової архітектури. Недостатність теоретичних і практичних розробок у цій сфері, неможливість практичного використання багатьох із них зумовили вибір цього напряму дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в контексті основних наукових напрямів та плану науково-дослідних робіт Класичного приватного університету за темою «Формування механізмів стабілізації

функціонування промислових підприємств на засадах антикризового управління» (номер державної реєстрації 0116U000799), де автором запропоновано полііндикаторну систему оцінювання ефективності управління фінансуванням розвитку підприємств, в основу якої покладено набори ключових індикаторів розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування та необхідного для цього розвитку фінансового забезпечення; плану науково-дослідних робіт ПВНЗ «Європейський університет» за темою «Управління якістю розвитку в умовах системних дисбалансів» (номер державної реєстрації 0114U005433), де автором запропоновано економіко-управлінський механізм фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, що базується на врахуванні особливостей зовнішнього середовища сільськогосподарського машинобудування й формалізації інформаційних потоків усередині системи управління та інформаційних взаємодій системи управління із зовнішнім і внутрішнім середовищем.

Мета й завдання дослідження. *Метою дослідження є розвиток теоретичних положень, розробка науково-методичних підходів і практичних рекомендацій з управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.*

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких *завдань*:

- розвинути понятійний апарат із теорій розвитку, управління та фінансів;
- проаналізувати методологічні підходи та запропонувати підхід до управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств;
- розвинути методичний підхід до оцінювання динаміки та значень коефіцієнтів фінансово-майнового стану підприємств сільськогосподарського машинобудування;
- розвинути методичний підхід до формування фінансової архітектури розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування;
- розробити комбінаторний підхід до управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування;
- удосконалити науково-методичний підхід до оптимізації термінів та вартості виконання проектних робіт у процесі реалізації проектів розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування;
- запропонувати концепцію управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування;
- розробити науково-методичний підхід до прогнозування впливу факторів, що впливають на потреби у фінансових ресурсах при забезпеченні розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування;
- розробити науково-методичний підхід до планування фінансового забезпечення розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування;
- удосконалити методичний підхід до координації управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування;
- розробити економіко-управлінський механізм фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування;

- розвинути організаційно-інформаційний підхід до підтримки забезпечення управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування;

- удосконалити науково-методичний підхід до контролю за фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування;

- запропонувати полііндикаторну систему оцінювання ефективності управління фінансуванням розвитку підприємств.

Об'єкт дослідження – процеси управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні положення, методи й моделі управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дослідження становлять праці українських і зарубіжних учених у сфері теорії розвитку, теорії управління та теорії фінансів.

У роботі використано сукупність загальнонаукових і прикладних методів дослідження та підходів: *діалектичне пізнання, дедукцію та індукцію* – для постановки проблем дослідження, вивчення й деталізації його об'єкта (підрозділи 1.1, 3.1, 3.3); *морфологічний аналіз* – для уточнення понятійно-категоріального апарату дослідження (підрозділ 1.1); *абстрактно-логічний підхід* – для теоретичного узагальнення та формулювання висновків (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3); *статистичний аналіз* – для виявлення основних тенденцій розвитку машинобудування України та особливостей розвитку промислових підприємств (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3); *функціональний синтез* – для формування концептуальних засад управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування (підрозділ 3.3); *ситуаційний, системний, синергетичний та ієрархічний підходи* – для розроблення та реалізації концепції управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3, 4.3, 5.1, 5.2, 5.3); *економіко-математичне моделювання* – для розроблення моделей управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування (підрозділи 4.1, 4.2, 4.3, 5.3); *динамічне програмування* – для розроблення параметризованих економіко-математичних моделей у запропонованому економіко-управлінському механізмі фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування (підрозділ 4.3); *експериментальний* – для апробації запропонованої концепції управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування (підрозділ 5.1, 5.3).

Інформаційною базою дослідження є звітність та первинна документація промислових підприємств України; статистичні дані Державної служби статистики України; річна бухгалтерська та оперативна звітність машинобудівних підприємств України; нормативно-правові акти, які стосуються регулювання підприємницької діяльності; фахові видання, матеріали науково-практичних конференцій. Економічні розрахунки здійснені з використанням сучасних методик і комп'ютерних технологій обробки статистичних матеріалів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробленні теоретичних, методологічних, методико-прикладних основ управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, що надало змогу сформулювати такі основні наукові положення:

вперше:

– запропоновано концепцію управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, що є багаторівневою системою з теоретичного, методичного, інструментального, та організаційно-практичного рівнів, відрізняється від інших охопленням комплексу етапів процесу управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємства та враховує особливості вітчизняних підприємств сільськогосподарського машинобудування і змін, які обумовлені розвитком інформаційної економіки, що у сукупності надає можливість забезпечити модернізацію системи управління підприємством згідно з сучасними умовами та супроводжується поступовим зниженням витрат на формування фінансового забезпечення розвитку підприємства;

– розроблено економіко-управлінський механізм фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, який базується на врахуванні особливостей зовнішнього середовища сільськогосподарського машинобудування, формалізації інформаційних потоків всередині системи управління та інформаційних взаємодій системи управління з зовнішнім та внутрішнім середовищем, що надає можливість підвищення ефективності розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування за рахунок досконалого управління необхідним для цього фінансовим забезпеченням;

– розроблено науково-методичний підхід щодо прогнозування впливу факторів, що впливають на потреби у фінансових ресурсах при забезпеченні розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування, в основну котрого покладено розроблену структуру модулю прогнозування з визначенням ключових факторів, що мають суттєвий вплив на фінансове забезпечення підприємства та співставленні для них найбільш ефективних методів прогнозування, завдяки використанню якого підприємство отримує можливість забезпечувати якісне і точне прогнозування ключових для подальшого планування чинників зовнішнього та внутрішнього середовища;

– розроблено науково-методичний підхід до планування фінансового забезпечення розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування, що ґрунтується на комбінуванні балансового, розрахунково-аналітичного та програмно-цільового планування і формалізації вибору дати початку заходів з управління фінансовим забезпеченням в залежності від важливості заходу, завдяки використанню якого підприємство сільськогосподарського машинобудування здійснює обґрунтоване планування та забезпечує максимальну відповідність фінансового забезпечення цілям розвитку підприємства;

– запропоновано полііндикаторну систему оцінки ефективності управління фінансуванням розвитку підприємств, в основу якої покладено структуровані набори ключових індикаторів розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування та відповідного для обраного вектору розвитку фінансового

забезпечення, завдяки чому здійснюється багато параметричний аналіз в динаміці як глобального розвитку підприємства, так і управління необхідним для розвитку фінансовим забезпеченням, що дає змогу впроваджувати заходи щодо покращення системи управління фінансовим забезпеченням машинобудівного підприємства;

удосконалено:

– комбінаторний підхід до управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, який на відміну від існуючих, заснований на логічному поєднанні фінансових інструментів зі сторони пропозиції ринку кредитування, типів підприємств, мети фінансування їх проектів розвитку, необхідного обсягу, вартості та термінів видачі фінансування, що забезпечує оптимальне використання фінансових можливостей виробників сільськогосподарської техніки в поєднанні з існуючими фінансовими продуктами постачальників фінансових послуг в залежності від обраних проектів розвитку до впровадження та терміну використання коштів;

– науково-методичний підхід до оптимізації термінів та вартості виконання проектних робіт в процесі реалізації проектів розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, який розроблено на засадах динамічного програмування з використанням мережевої моделі, що дозволяє визначати резерви коштів між стадіями реалізації проектів в прямій чи паралельній послідовності (за умови не порушення термінів початку та закінчення робіт з впровадження проектів розвитку) та підвищити щільність взаємозв'язків елементів, що утворюють фінансову архітектуру розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування;

– методичний підхід до координації управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, в основу якого покладено модель динамічного програмування з умовної та безумовної оптимізації та використання якої дозволяє оперативно координувати розподіл фінансових потоків між проектами розвитку в умовах обмеженого фінансового забезпечення та забезпечувати максимально очікувану ефективність від реалізації проектів;

– науково-методичний підхід до контролю фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, в основу якого покладено моделі виявлення та аналізу відхилень прогностичних та планових показників і встановлення залежностей між цими відхиленнями в процесі реалізації стратегії розвитку підприємства, що гарантує можливість здійснення контролю запланованих заходів з розвитку та ідентифікацію і вимірювання впливів зовнішнього середовища;

набули подальшого розвитку:

– понятійний апарат з теорій розвитку, управління та фінансів, а саме уточнено сутність поняття «розвиток підприємства», «управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємства». Після уточнення змістовних властивостей економічного розвитку підприємства, під розвитком промислового підприємства слід розуміти процес трансформації сьогочасного стану підприємства до нового якісного функціонування шляхом економічних, стратегічних та інноваційних перетворень через реконструкцію усіх бізнес-процесів підприємства з метою підвищення ефективності діяльності та вдосконалення управлінської організації. А під управлінням фінансовим забезпеченням розвитку підприємств пропонується розуміти

процес, в якому діяльність, спрямована на генерацію та досягнення цілей підприємства, через формування і використання фінансового потенціалу та системи методів, механізмів, інструментів і важелів управління фінансовими ресурсами, персистентного фінансового потоку, достатнього як для забезпечення успішного поточного функціонування підприємства, так і для стимулювання його розвитку;

– функції інформаційної економіки, які розкривають її зміст та підкреслюють значущість для розвитку економічних відносин, на основі чого, уточнено сутність поняття «інформаційна економіка» – під яким розуміється окрема, самостійна парадигма світового економічного світогляду, яка є результатом еволюційних зрушень у технологічному, економічному, політичному та суспільному устрої на загальному міждержавному рівні;

– розвинуто організаційно-інформаційний підхід до підтримки управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування на основі удосконалення існуючої організаційної структури через створення координаційного центру фінансового забезпечення та інформаційної підтримки структурування бізнес-процесів в методології IDEF0, що дає можливість отримання оперативної управлінської інформації в процесі впровадження проектів розвитку, обліку вхідних та вихідних параметрів розвитку;

– методичний підхід до оцінювання динаміки та значень коефіцієнтів фінансово-майнового стану підприємств сільськогосподарського машинобудування шляхом: агрегування показників фінансової звітності та приведення їх до систематизованого порівняного вигляду; розрахунку спеціалізованих коефіцієнтів оцінки фінансово-майнового стану, що дає змогу порівнювати результати діяльності та окремі її параметри для підприємств різного масштабу діяльності; порівняльного аналізу в динаміці, що уможливує встановлення тенденцій розвитку обраних підприємств сільгоспмашинобудування;

– методичний підхід до формування фінансової архітекtonіки розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування у напрямку створення гармонійної синергічної ієрархічно та послідовно вивіреної системи оптимальних джерел їх фінансування та шляхів її досягнення, визначення суми потреб у залученні коштів, порядку їх освоєння, що створює обґрунтовані передумови для розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Практичне значення одержаних результатів полягає у широких можливостях використання методичного підходу до організаційно-інформаційного забезпечення управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування; полііндикаторної системи оцінки ефективності управління фінансуванням розвитку підприємств; економіко-управлінського механізму фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Таким чином, практичну значимість результатів дослідження визначають можливості управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування та пов'язані з цим поліпшення результатів їх фінансово-господарської діяльності.

Основні результати дослідження знайшли практичне застосування у діяльності таких підприємств: ПрАТ «Нива» (довідка від 25.02.2019 № 23/12), що дало можливість підвищити ефективність розвитку підприємств за рахунок більш досконалого управління необхідним для цього фінансовим забезпеченням; ПАТ «Запорізький механічний завод» (довідка від (довідка від 19.04.2018 № 36/04), що дозволило визначити резерви коштів між стадіями реалізації проектів в прямій чи паралельній послідовності, за умови не порушення термінів початку та закінчення робіт з впровадження проектів розвитку; завдяки розробленій полііндикаторній системі оцінки ефективності управління фінансуванням розвитку підприємств здійснено аналіз фінансового забезпечення розвитку ПрАТ «Бердянські жниварки» (довідка від 29.01.2019 № 11/56) та зроблено висновки щодо покращення системи управління фінансовим розвитком, ПрАТ «Кераммаш» (довідка від 07.08.2019 № 02/172), де підприємство отримало можливість забезпечити якісне та точне прогнозування необхідних для подальшого планування чинників зовнішнього та внутрішнього середовища; ТДВ «Машинобудівний завод «Буран» (довідка від 15.08.2019 № 27/02), де впроваджено науково-методичний підхід до планування фінансового забезпечення розвитку підприємства, що дало можливість планування з максимізацією відповідності фінансового забезпечення цілям розвитку підприємства; ПрАТ «Корум Дружківський машинобудівний завод» (довідка № 18/3 від 29.11.2018 р.), де впроваджено методичний підхід до координації управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств що забезпечило максимально очікувану ефективність від реалізації проектів.

Висновки та пропозиції дисертанта враховані у роботі Спілки підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України (довідка від 18.02.2020 № 12/3), при формуванні пропозицій щодо планів трансформації системи управління фінансовими ресурсами для здійснення інтенсивного розвитку підприємств.

Основні теоретичні положення, що становлять наукову новизну дисертаційної роботи, використовуються у навчальному процесі Класичного приватного університету при викладанні дисциплін: «Економіка підприємства», «Організація управління виробництвом», «Економіка і фінанси підприємства» (акт впровадження від 18.03.2019 № 11/19), та Миколаївського національного аграрного університету при викладанні дисциплін: «Управління розвитком», «Фінансовий менеджмент» (акт впровадження від 20.01.2020 № 023/12).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, у якій викладено авторський підхід до вирішення актуальної наукової проблеми з розвитку теоретичних положень, розробки науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування. Всі основні наукові положення, висновки та пропозиції, що винесені на захист, одержано автором самостійно. Із наукових праць, підготовлених у співавторстві, використано тільки матеріали, які належать автору особисто. У цій роботі матеріали та висновки кандидатської дисертації автора не використовуються.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дослідження доповідалися та отримали схвалення на міжнародних і всеукраїнських

науково-практичних конференціях, таких як: V Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні наукові дослідження в сучасному світі» (м. Переяслав-Хмельницький, 2015 р.); International Scientific Conference «The Formation of Modern Economic Space: the Challenges of Globalization» (м. Куала-Лумпур, 2016 р.); XVIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Україна XXI століття» (м. Київ, 2017 р.); III Міжнародна науково-практична конференція «Теоретичні та прикладні аспекти розвитку науки» (м. Київ, 2017); Міжнародна науково-практична конференція «Стан та розвиток підприємництва в умовах ринкової економіки: проблеми та перспективи» (м. Дніпро, 2018 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Економічне зростання: стратегія, напрями і пріоритети» (м. Запоріжжя, 2018 р.); III International Scientific Conference «The modern trends in the development of business social responsibility» (м. Лісабон, 2019 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Наука та інновації як основні шляхи вдосконалення економічного потенціалу країни» (м. Львів, 2019); Міжнародна науково-практична конференція для студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні наукові погляди на модернізацію, інноваційні технології та фінансові процеси» (м. Київ, 2019 р.); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Світ економічної науки» (м. Тернопіль, 2019 р.); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Тридцять восьми економіко-правові дискусії» (м. Львів, 2019 р.); XXII Всеукраїнська науково-практична конференція «Молодь освіта, наука, культура і національна свідомість в умовах європейської інтеграції» (м. Київ, 2019 р.); International scientific conference «Science and practice» (м. Салонікі, 2019 р.).

Публікації. Основні положення й результати дисертаційної роботи викладено у 48 наукових працях, з них: 3 – монографії, 29 – статті в наукових фахових виданнях України (29 публікацій включені до міжнародних наукометричних баз даних, з яких 1 – у WoS), 2 – статті в зарубіжному виданні, 13 – матеріали конференцій. Загальний обсяг публікацій – 45,44 д. а. (особисто автору належить 31,51 д. а.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел із 338 найменувань, 11 додатків. Загальний обсяг роботи становить 421 сторінку, з них основний текст – 363 сторінки. Робота містить 31 рисунок та 63 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми; визначено мету й завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про апробацію й упровадження результатів, структуру дисертації.

У *першому розділі* – «**Теоретико-методологічні аспекти управління фінансовим забезпеченням розвитку промислових підприємств**» – проведено аналіз діалектики понять щодо розвитку промислового підприємства за різних умов зовнішнього середовища; досліджено методологічні положення управління забезпеченням розвитку промислових підприємств; проаналізовано концептуальні засади інформаційної економіки як основи реконструктивного економічного розвитку.

Враховуючи глибину вкладеного змісту у поняття «розвиток підприємства» та «управління» виділено їх основні властивості, характеристики, переваги та обмеження у використанні існуючих визначень в наукових роботах, що в сукупності з результатами дослідження їх теоретичної сутності дало можливість визначити розвиток промислового підприємства як процес трансформації сьогочасного стану підприємства до нового якісного функціонування шляхом економічних, стратегічних та інноваційних перетворень через реконструкцію усіх бізнес-процесів підприємства з метою підвищення ефективності діяльності та вдосконалення управлінської організації.

Аналіз методологічних підходів до управління розвитком промислового підприємства, в сучасних умовах, як правило, використовуються спільно в різних пропорціях та комбінаціях. Така ситуація обумовлена швидкими змінами ринкового середовища, з одного боку, та внутрішній функціональній складності діяльністю підприємства, з іншої. Отримані результати муть бути використані при розробці практично орієнтованої системи управління розвитком конкретного підприємства з урахуванням специфіки його функціонування (рис. 1).

Рис. 1. Фундаментальні положення системи управління розвитком промислового підприємства (розроблено автором)

Проведений гносеологічний аналіз поняття «фінансове забезпечення розвитку підприємств» дозволив узагальнити характерні ознаки цієї наукової категорії (рис. 2).

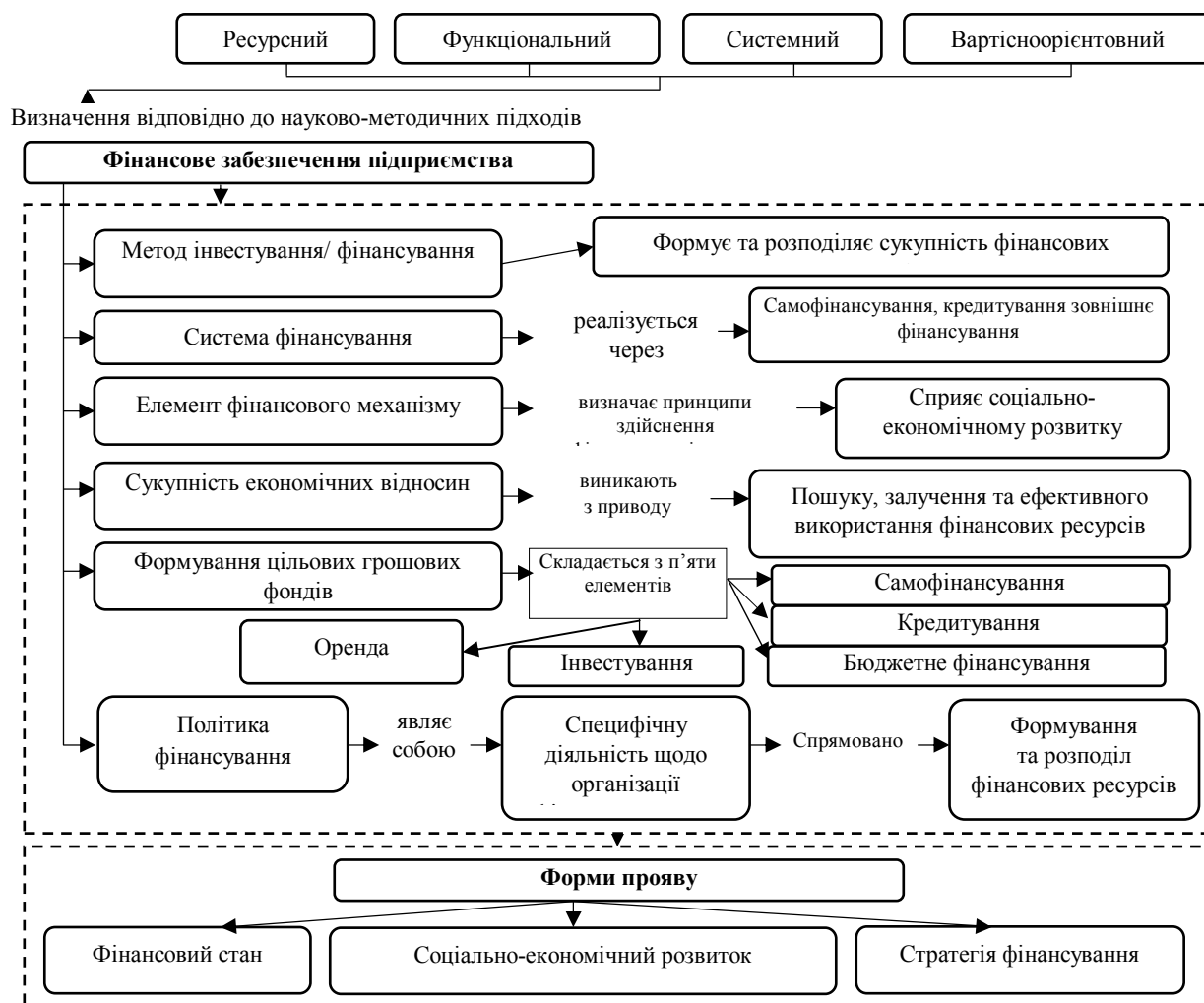

Рис. 2. Узагальнення характерних ознак фінансового забезпечення підприємств (розроблено автором)

Вище наведене дало можливість дати власне визначення поняття управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств. Управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств, як складна та багатоаспектна економічна категорія являє собою процес, в якому діяльність, спрямована на генерацію та досягнення цілей підприємства, через формування та використання фінансового потенціалу та системи методів, механізмів, інструментів та важелів управління фінансовими ресурсами, персистентного фінансового потоку, достатнього як для забезпечення успішного поточного функціонування підприємства та й стимулювання його розвитку.

Використання запропонованого поняття дозволило уникнути суперечностей при побудові логіки дослідження, розробці відповідних методів та підходів, дублювання змісту окремих категорій, що були використані в роботі.

Провідні машинобудівні підприємства України характеризуються наявністю природних обсягів виробництва, які проте є недостатніми для проведення структурних

реформ, що є супутніми входженню в інформаційну економіку, яка є супроводом геополітичного руху до європейського ринку.

Обґрунтовано концептуальні засади інформаційної економіки як основи реконструктивного економічного розвитку, за рахунок уточнення сутності поняття «інформаційна економіка» в контексті його впливу на розвиток внутрішнього та зовнішнього середовища, під якою пропонується розуміти окрему, самостійну парадигму світового економічного світогляду, яка є результатом еволюційних зрушень у технологічному, економічному, політичному та суспільному устрою на загальному міждержавному рівні.

Досліджено та виокремлено функції інформаційної економіки, які розкривають її зміст та підкреслюють значущість для розвитку економічних відносин суб'єктів господарювання. Врахування вимог інформаційної економіки при підготовці та ухваленні управлінських рішень повинно забезпечити стійкість розвитку та стабільність виробничої діяльності промислових підприємств.

У другому розділі – «Імперативи розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування в сучасній економіці України» – проаналізовано роль сільськогосподарського машинобудування у забезпеченні пріоритетних напрямів розвитку агропромислового комплексу України в порівнянні з закордонним досвідом; досліджено тенденції функціонування підприємств сільськогосподарського машинобудування в умовах інформаційної економіки; проаналізовано структури капіталу та джерела його формування і фінансування в аналізованих підприємствах сільськогосподарського машинобудування; розвинуто методичний підхід до оцінювання динаміки та значень коефіцієнтів фінансово-майнового стану підприємств сільськогосподарського машинобудування; розвинуто методичний підхід до формування фінансової архітектоники розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

На сьогодні в Україні функціонує 687 підприємств, що можуть бути віднесені до сектору сільськогосподарського машинобудування. До їх числа входять виробники як дрібних, так і потужних високотехнологічних виробів сільськогосподарського машинобудування, а також запчастин до них. Динаміка виробництва продукції сільськогосподарського машинобудування в останні роки характеризується різновекторністю (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяги виробництва основної сільськогосподарської техніки

Вид сільськогосподарської техніки	Роки					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Плуги відвальні, тис. шт.	6,1	15,4	4,4	3,7	3,6	2,9
Борони дискові, тис. шт.	4,8	1,6	2,0	2,3	2,8	3,3
Борони зубові, тис. шт.	5,5	7,5	7,9	5,8	8,7	7,3
Розпушувачі та культиватори, тис. шт.	6,4	4,7	3,7	3,4	3,8	4,0
Сівалки, тис. шт.	2,8	4,0	4,4	4,2	4,8	5,1
Косарки, тис. шт.	1,8	2,2	2,6	2,5	3,5	3,6
Комбайни зернозбиральні, шт.	97	59	н/д	100	154	70
Машини для приготування кормів для тварин, тис. шт.	161	123	98,7	63,2	75,6	49,3

Є в Україні і підприємства, що здійснюють виключно збірку техніки, використовуючи при цьому вузли і агрегати, що виготовлені переважно за кордоном. При цьому, Україна є одночасно імпортером та експортером сільськогосподарської техніки. Експортують вітчизняні підприємства переважно низькотехнологічну продукцію або результати збірки техніки. Імпортують в Україну переважно високотехнологічні вироби (комбайни, самохідні оприскувачі тощо), але, на жаль, переважно ту, що була у вжитку.

Лідерами експортних операцій в частині основи сільськогосподарського машинобудування – тракторів – виступають такі країни як Російська федерація, Єгипет та Казахстан. Основними ж імпортерами являються Білорусь, США та Німеччина (табл. 2).

Таблиця 2

**Зовнішня торгівля України продукцією
сільськогосподарського машинобудування (тракторами)**

Рік	Країна Одиниці	Експорт				Імпорт			
		Російська Федерація	Єгипет	Казахстан	Інші	Білорусь	США	Німеччина	Інші
2011	тис. дол.	68557	2744	1615	5738	135219	117937	70477	235447
	%	87,16%	3,49%	2,05%	7,30%	24,19%	21,09%	12,61%	42,11%
2012	тис. дол.	65507	7025	1273	3047	161568	102555	78584	222125
	%	85,24%	9,14%	1,66%	3,96%	28,60%	18,16%	13,91%	39,33%
2013	тис. дол.	42639	8051	5045	8188	180539	102051	63043	217138
	%	66,70%	12,59%	7,89%	12,81%	32,08%	18,13%	11,20%	38,58%
2014	тис. дол.	40144	4222	3416	7220	84145	48422	42261	99291
	%	72,99%	7,68%	6,21%	13,13%	30,70%	17,66%	15,42%	36,22%
2015	тис. дол.	14622	3753	1657	6406	55636	53090	28796	92418
	%	55,31%	14,20%	6,27%	24,23%	24,20%	23,09%	12,52%	40,19%
2016	тис. дол.	5213	812	789	2283	141885	94919	62911	218028
	%	57,30%	8,93%	8,67%	25,10%	27,40%	18,33%	12,15%	42,11%
2017	тис. дол.	14671	642	369	1384	162346	107053	74623	349189
	%	85,97%	3,76%	2,16%	8,11%	23,42%	15,44%	10,76%	50,37%
2018	тис. дол.	5909	885	575	1883	120034	102700	77841	339022
	%	63,87%	9,57%	6,21%	20,35%	18,77%	16,06%	12,17%	53,01%

Середня частка експорту становить близько 28,1% у загальному обсязі реалізації продукції сільськогосподарського машинобудування, основу якого становить причіпна техніка.

Розвиток та підтримка сільськогосподарського машинобудування виступає самостійним дієвим напрямком та механізмом стимулювання розвитку агропромислового сектору країни. Проте, самі способи такої підтримки потребують докорінного перегляду та структуризації. Ефективним інструментом підтримки як аграрного сектору, так і сільськогосподарського машинобудування пропонується програма компенсації відсотків за банківськими кредитами на придбання техніки вітчизняного виробництва. Перевагою такого механізму над процедурами державної компенсації частини вартості техніки є можливість роздроблення платежів для підприємця у формі тіла кредиту, а також активізація кредитної діяльності банківського сектору країни.

Розвинуто методичний підхід до оцінювання динаміки та значень коефіцієнтів фінансово-майнового стану підприємств сільськогосподарського машинобудування, шляхом агрегування показників фінансової звітності та приведення їх до систематизованого порівняного вигляду, розрахунку спеціалізованих коефіцієнтів оцінки фінансово-майнового стану та розробленню шкали оцінки динаміки розрахованих коефіцієнтів та їх відповідності нормативним або рекомендованим значенням (табл. 3).

Таблиця 3

Результати бальної оцінки динаміки та значень коефіцієнтів фінансово-майнового стану підприємств сільськогосподарського машинобудування

№	Підприємство	Результат оцінки
1	ПрАТ Харківський тракторний завод	34
2	ПАТ «Борекс»	38
3	ПрАТ Вороновицьке спеціалізоване підприємство Агромаш	40
4	ПАТ Хмільниксільмаш	45
5	ПрАТ Калинівське районне підприємство Агромаш	56
6	ПАТ Рівнесільмаш	56
7	ПрАТ Агромаш-ІФ	56
8	ПрАТ Ніжинський завод сільськогосподарського машинобудування	62
9	ПАТ Кам'янець-Подільськсільмаш	66
10	ПрАТ Корсунь-Шевченківський верстатобудівний завод ім. Б.Хмельницького	67
11	АТ Кіровоградський проектно-конструкторський інститут Грунтпосівмаш	71
12	ПрАТ Бердянські жниварки	75
13	ПАТ Геракл	78
14	ПрАТ Завод Сегмент	80
15	ПрАТ Роменський завод Тракторзапчастина	82
16	ПрАТ Гідросила АПМ	83
17	ПрАТ Богуславська сільгосптехніка	91
18	ПрАТ Нива	96
19	АТ Ельворті	98
20	ПрАТ Новоград-Волинський завод сільгоспмашин	100

В результаті аналізу встановлено, що фінансово-майновий стан підприємств сільськогосподарського машинобудування потребує розробки комплексу заходів, що зможуть створити передумови досягнення перспективного рівня розвитку. Такий комплекс повинен охопити стратегічний та тактичний рівні менеджменту, причому як на мікро, так і на макрорівні.

Встановлено, що забезпечення підприємства додатковими джерелами фінансування дасть змогу переглянути деякі елементи системи управління: кадрову політику (залучити висококваліфікованих спеціалістів та топ-менеджерів), маркетингову (реклама та пошук нових ринків, в т. ч. експортних), ресурсну (перейти до використання більш якісної сировини).

У структурі джерел фінансування підприємств сільськогосподарського машинобудування переважають власні кошти, проте наявні позитивні приклади використання позикового капіталу (рис. 3).

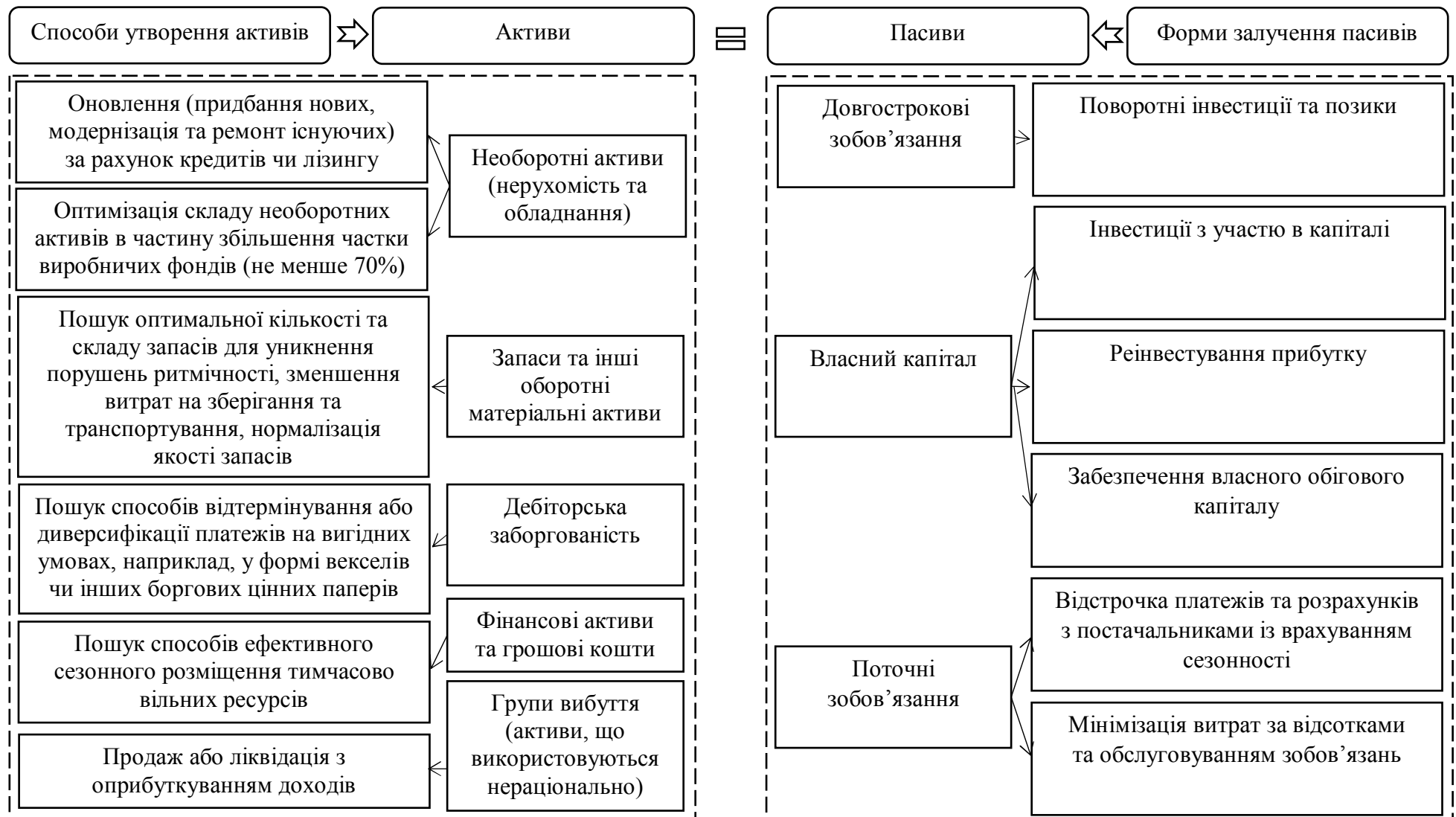

Рис. 3. Схема формування фінансової архітектури розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування (складено автором)

Фінансова архітектура розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування передбачає створення гармонійної синергічної ієрархічно та послідовно вивіреної системи оптимальних джерел їх фінансування та шляхів її досягнення, визначення суми потреб у залученні коштів, порядку їх освоєння, що і представлено у розробленій схемі реалізації даного процесу

У *третьому розділі* – «**Методологічні підходи до управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування**» – удосконалено комбінаторний підхід до управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування; удосконалено науково-методичний підхід до оптимізації термінів та вартості виконання проектних робіт в процесі реалізації проектів розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування; запропоновано концепцію управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Удосконалено комбінаторний підхід до управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, в залежності від обраних проектів розвитку до впровадження, терміну використання коштів, фінансових можливостей виробників сільськогосподарської техніки та існуючих фінансових продуктів зі сторони пропозиції постачальників фінансових послуг.

Доведено, що використання комбінаторного підходу (з точки зору його теоретичного та практичного підґрунтя) має покривати вирішення таких завдань:

- визначення основних характеристик пропозиції фінансових послуг для сільськогосподарського сектора з урахуванням фінансових організацій;
- пояснення причин, названих учасниками фінансового сектора проблем, що обмежують їх можливості більш якісно обслуговувати підприємства сільськогосподарського машинобудування, включаючи високий (передбачуваний) ризик сільськогосподарського виробництва;
- недостатній доступ до сучасних платіжних систем;
- пояснення низьких фінансових можливостей підприємств сільськогосподарського машинобудування;
- обмеження з боку існуючого законодавства про права власності;
- оцінити потреби фінансових організацій в технічній допомозі та іншій підтримці;
- визначення дефіциту на ринку фінансового кредитування;
- розробка рекомендацій за схемами фінансування та розподілу фінансових продуктів;
- визначення інших аспектів розвитку сільськогосподарського машинобудування, з урахуванням думки міжнародних фінансових організацій та неурядових установ;
- визначення перспективних схем та фінансових продуктів, що включатимуться до фінансового забезпечення;
- визначення потенційних продуктів в системі розвитку партнерських відносин між виробниками сільськогосподарської техніки та кредитних установ;
- дослідження схем фінансування ланцюжка створення доданої вартості на підприємствах сільськогосподарського машинобудування, а також трейдерів сировинних матеріалів і готової продукції, які потребують додаткового зовнішнього фінансування;

– визначення можливостей ефективного застосування лізингу та агрострахування на умовах повної чи часткової оплати.

Для вирішення проблеми раціонального розподілу, виявлення резервів фінансових коштів в процесі впровадження проектів розвитку на підприємствах сільськогосподарського машинобудування без завдання шкоди плановим термінам реалізації проектних робіт та з урахуванням специфіки діяльності підприємств даної галузі, якою є сезонність замовлень та залежність від факторів зовнішнього середовища (прив'язка до курсу долара, врожайності, кліматичних умов та ін.), удосконалено науково-методичний підхід до оптимізації термінів та вартості виконання проектних робіт в процесі реалізації проектів розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування. Використання підходу дає можливість збільшення щільності взаємозв'язків елементів, що утворюють фінансову архітектуру розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування (табл. 4).

Таблиця 4

Оптимізація даних за термінами та вартістю реалізації проектних робіт з розширення виробничого цеху №4 ПАТ «Харківський тракторний завод ім. Орджонікідзе», тис. грн

Черговість проектних робіт	Вільний резерв коштів	Коефіцієнт витрат на прискорення виконання проектних робіт	Зменшення вартості виконання проектних робіт
(1,2)	0	2	
(1,3)	201.8	1.5	$201.8 * 1.5 = 302.7$
(2,3)	0	3	
(2,4)	0	1.5	
(3,5)	0	2	
(4,2)	-426	2	$-426 * 2 = -852$
(5,6)	0	1.2	
(6,7)	0	1.3	
(7,8)	0		

Від'ємне значення -852 тис. грн вказує на неможливість оптимізувати план за термінами та вартістю реалізації проектних робіт з розширення виробничого цеху № 4 ПАТ «Харківський тракторний завод ім. Орджонікідзе», тис. грн.

Далі визначаємо напругу в виконанні проектних робіт за їх черговістю, який вказує на те, що чим ближче значення коефіцієнту напруги до терміну виконання підпорядкованого номеру проектної роботи, тим важче її буде реалізувати, що матиме вплив на можливість формування резерву коштів.

Вирішення складної та багатогранної проблеми управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування потребує складного комплексу відповідних рішень, які мають бути узгоджені між собою та базуватись на одній концепції. Для вирішення цієї проблеми запропоновано концепцію управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, яка визначає основні напрями вирішення складових проблеми управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, та встановлює зв'язок між необхідними для вирішення цієї проблеми економічними теоріями, методами та інструментами (рис. 4).

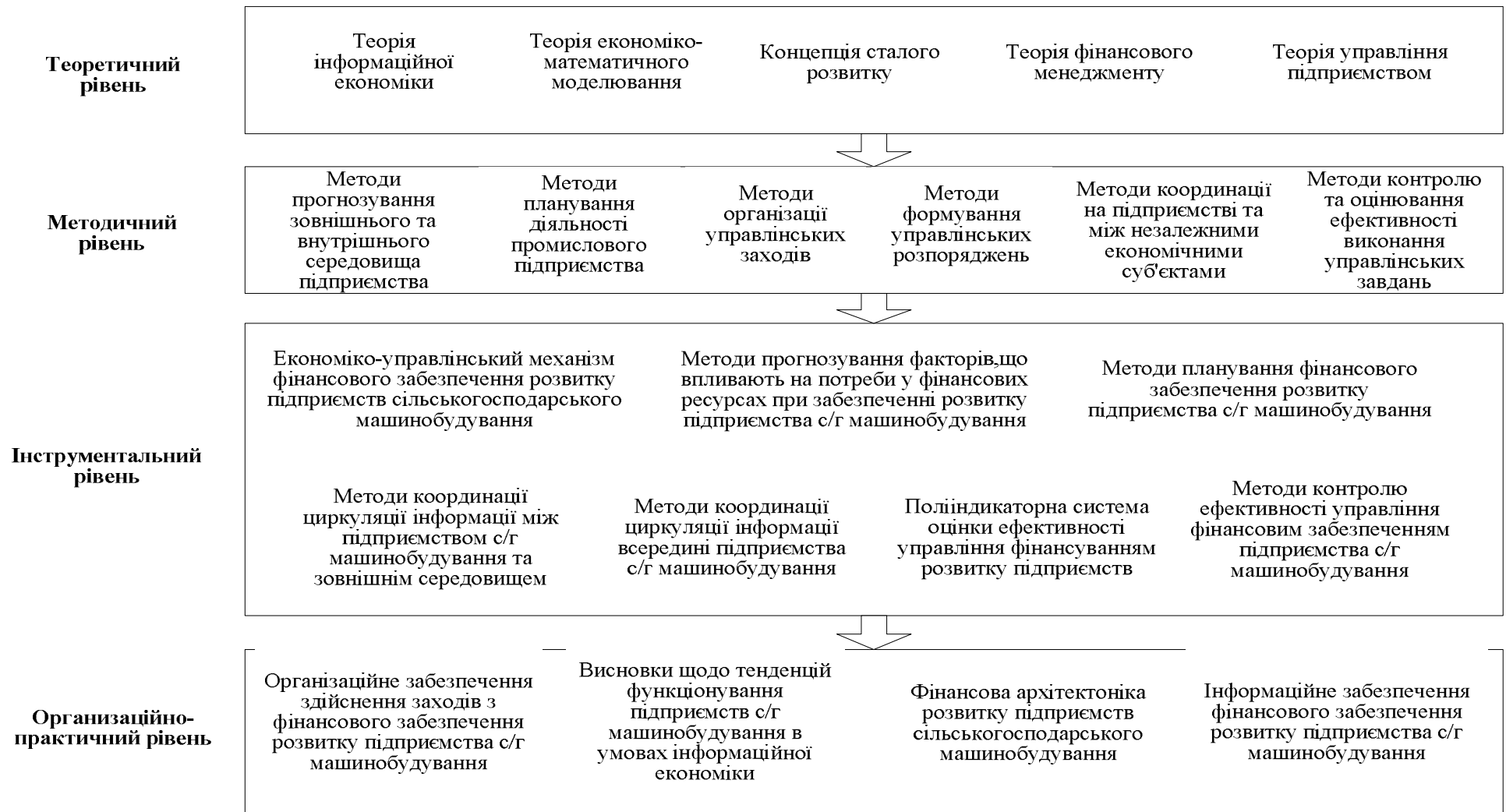

Рис. 4. Структура концепції управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування (розроблено автором)

Визначено, що впровадження складових теоретичного та методичного рівня розробленої концепції в стратегію розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування, а інструментального та організаційно-практичного – в його організаційну та інформаційну структуру забезпечує комплексне вирішення проблеми управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

У четвертому розділі – **«Синтез методів управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування»** – розроблено науково-методичний підхід щодо прогнозування факторів, що впливають на потреби у фінансових ресурсах при забезпеченні розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування; розроблено науково-методичний підхід до планування фінансового забезпечення розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування; удосконалено методичний підхід до координації управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування; розроблено економіко-управлінський механізм фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Для дослідження послідовності та обґрунтування прийнятих управлінських рішень, враховуючи особливості трансформації технологічних укладів та розвитку інформаційної економіки, запропоновано прогнозно-планову систему фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування що здійснює прогнозування факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, які впливають на потреби у фінансових ресурсах підприємства сільськогосподарського машинобудування та забезпечує планування витрат машинобудівного підприємства що виробляє сільськогосподарську продукцію за напрямками розвитку.

При побудові модуля прогнозування (рис. 5) в прогнозно-плановій системі фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування необхідно комбінувати методи кількісного прогнозування на базі апроксимації наявних трендів з кількісно-якісними підходами на базі експертних оцінок. Це обумовлено особливостями предметної області, адже не для усіх показників, що потребують прогнозування наявна достатня статистична база, а також є показники, які відрізняються нерегулярністю та залежністю від слабоформалізованих явищ та процесів. Тому ці показники можуть бути проаналізовані лише з використанням достатнього пулу експертних оцінок.

В цілому в модулі прогнозування прогнозно-планової системи управління фінансовим забезпеченням підприємства сільськогосподарського машинобудування пропонується здійснювати прогнозування за трьома групами прогнозів:

- прогнозування факторів що впливають на попит на сільськогосподарську техніку та обладнання;
- прогнозування факторів що впливають на вартість фінансових ресурсів;
- прогнозування факторів що впливають на потреби підприємства сільськогосподарського машинобудування у фінансових ресурсах.

Встановлено, що результатом обробки цих груп прогнозів є висновки щодо прогнозування фінансового забезпечення для розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування в умовах інформаційної економіки.

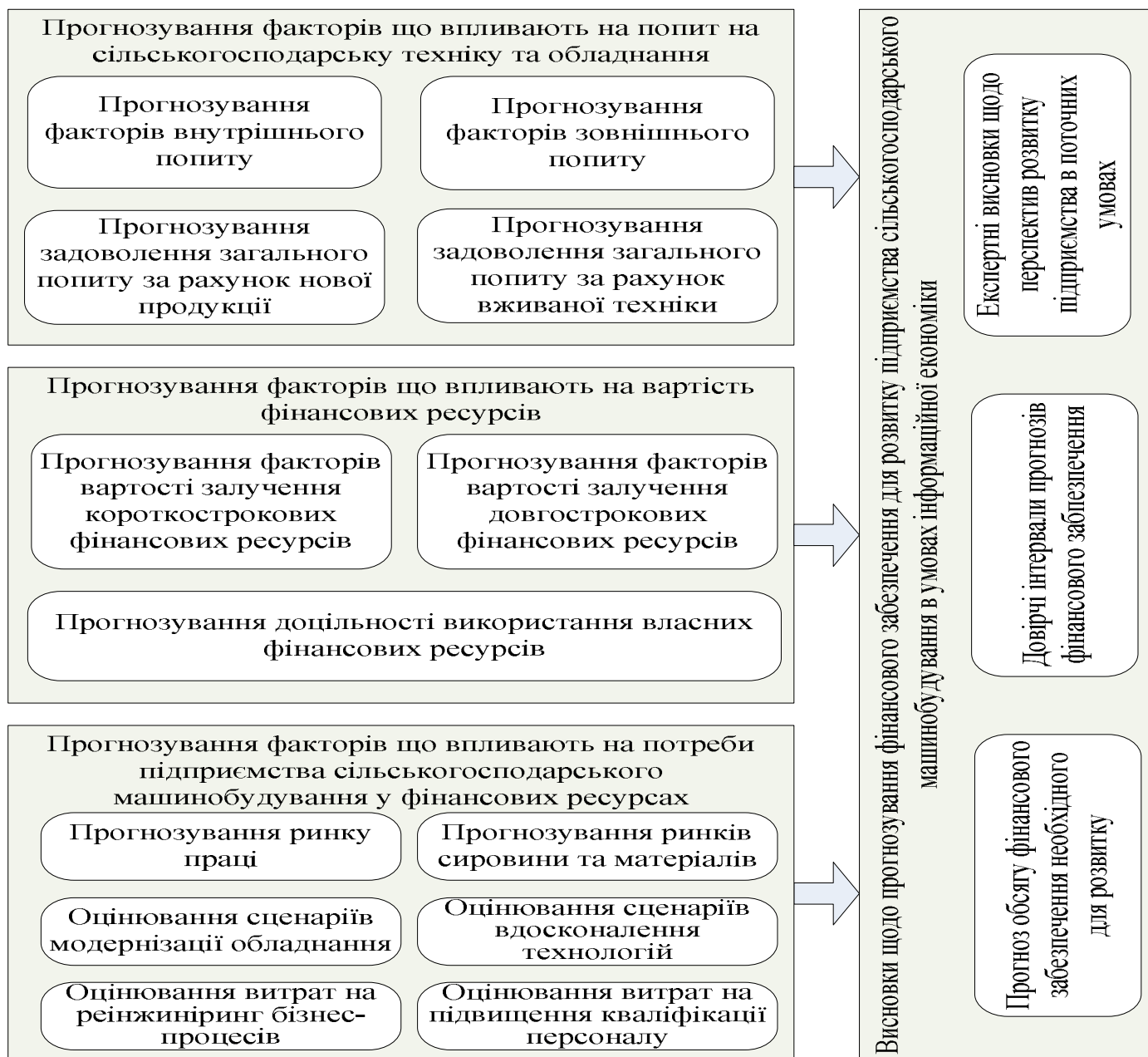

Рис. 5. Модуль прогнозування в прогнозно-плановій системі управління фінансовим забезпеченням підприємства сільськогосподарського машинобудування (розроблено автором)

Модуль планування (рис. 6) в прогнозно-плановій системі фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування вирішує завдання, що відносяться до планування витрат за напрямками розвитку та визначення необхідного для цього фінансового забезпечення.

В цьому модулі зовнішнім елементом по відношенню до системи управління фінансовим забезпеченням є система цілепокладання підприємства сільськогосподарського машинобудування в якій визначаються місія та цілі підприємства за напрямками розвитку.

Рис. 6. Модуль планування в прогнозно-плановій системі управління фінансовим забезпеченням підприємства сільськогосподарського машинобудування (розроблено автором)

В аспекті розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування в умовах інформаційної економіки та управління необхідним для цього фінансовим забезпеченням доцільно відокремлювати такі види розвитку:

– розвиток бізнес-процесів, у тому числі управлінських бізнес-процесів пов'язаних зі збором необхідної для функціонування підприємства інформації, з виводом вітчизняної сільськогосподарської техніки на зовнішні ринки, управлінням її якістю, підвищенням споживчих характеристик та конкурентоздатності;

– розвиток обладнання, що має на увазі оновлення основних виробничих фондів для освоєння випуску нових видів продукції або вдосконалення традиційної продукції підприємства;

– розвиток технологій, необхідних для функціонування машинобудівного підприємства в сучасних умовах з дотриманням сучасних вимог до якості продукції та екологічності виробництва;

– розвиток персоналу, якій потрібен для освоєння новітнього обладнання та сучасних машинобудівних технологій.

Здійснювати планування фінансового забезпечення пропонується з використанням трьох підходів: балансового, розрахунково-аналітичного та програмно-цільового.

Удосконалено методичний підхід до координації управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, в основі якого лежить модель динамічного програмування з умовної та безумовної оптимізації, що дозволило одному з найбільших виробників сільськогосподарської техніки в Україні ПАТ «Ельворті» обрати варіант найбільш економічно ефективного вкладання коштів. ПАТ «Ельворті» прийняв в 2018 р. програму розвитку виробництва та сервісної підтримки споживачів, започаткував впровадження проектів розвитку в сфері сервісного обслуговування сільськогосподарської техніки та поставки запасних частин до неї.

За допомогою моделі динамічного програмування з умовної та безумовної оптимізації визначено умовно оптимальну стратегію розподілу коштів між Вінницьким, Житомирським, Черкаським та Уманським регіонами, максимальний економічний ефект від цього рішення складатиме (табл. 5):

$$F1(e1) = \max(x1 \leq e1)(f1(v1) + F2(e1 - v1)) \quad (1)$$

Таблиця 5

Варіанти розподілу вартості будівництва сервісного центру з ремонту с/г техніки та поставки з/ч ПАТ «Ельворті» між Вінницьким, Житомирським, Черкаським та Уманським регіонами, млн дол. США

e^0	v^1	$e^1 = e^0 - v^1$	$f_1(v^1)$	$F^*_1(e^0)$	$F_0(v^1, e^0)$	$F^*_1(e^1)$	$v_1(e^1)$
1	0	1	0	4	4	4	0
	1	0	2	0	2		
2	0	2	0	5	5		
	1	1	2	4	6	6	1
	2	0	3	0	3		
3	0	3	0	7	7	7	0
	1	2	2	5	7		
	2	1	3	4	7		
	3	0	5	0	5		
4	0	4	0	8	8		
	1	3	2	7	9	9	1
	2	2	3	5	8		
	3	1	5	4	9		
	4	0	4	4	0	4	
	0	5	0	9	9		
	1	4	2	8	10	10	1
	2	3	3	7	10		
	3	2	5	5	10		
	4	1	4	4	4	8	
	5	0	6	0	6		

За допомогою безумовної оптимізації визначено, що $F * 1(e0 = 5) = 10$. Тобто максимально очікуваний економічний ефект для ПАТ «Ельворті» при впровадженні проектів розвитку з будівництва сервісного центру з ремонту с/г техніки та поставки з/ч дорівнюватиме 10 млн дол. США.

Для досягнення такого максимуму функції, визначено, що виділений кошторис будівництва сервісного центру з ремонту с/г техніки та поставки з/ч ПАТ «Ельворті» між Вінницьким, Житомирським, Черкаським та Уманським регіонами обсягом 5 млн дол. доречно розподілити наступним чином:

1. Уманському регіону виділити на будівництво 1 млн дол. США.
2. Черкаському регіону не виділяти кошти на будівництво.
3. Житомирському регіону виділити на будівництво 1 млн дол. США.
4. Вінницькому регіону виділити на будівництво 3 млн дол. США.

Координація фінансових потоків саме за таким розподілом забезпечить досягнення максимально очікуваного економічного ефекту від будівництва сервісного центру з ремонту с/г техніки та поставки з/ч ПАТ «Ельворті».

Для побудови економіко-управлінського механізму фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування (рис. 7) в дослідженні використано підхід, що розглядає механізм як інструмент впливу, що характеризує процес управління якимось об'єктом або процесом та структура якого складається з центру, об'єктів управління, суб'єктів управління та алгоритму роботи.

В якості суб'єктів управління механізму в дослідженні пропонується розглядати підрозділи та фахівців машинобудівного підприємства, що виконуються функції управління. Всередині системи управління в процесі управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування здійснюються інформаційні взаємодії між власниками функцій управління та в межах контурів прямих впливів та зворотного зв'язку. Основними функціями системи управління економіко-управлінського механізму фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування є такі:

- прогнозування факторів, що впливають на потреби у ресурсах;
- планування витрат на розвиток підприємства за напрямками;
- організація заходів з залучення фінансових ресурсів;
- організація заходів з оптимізації власних фінансових ресурсів;
- формування розпоряджень щодо корегування заходів з фінансового забезпечення;
- формування розпоряджень щодо здійснення заходів з фінансового забезпечення;
- контроль ефективності управління фінансовим забезпеченням;
- координація фінансового забезпечення за напрямками розвитку.

Розроблений економіко-управлінський механізм фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування передбачає два цикли циркуляції інформації: малий цикл всередині системи управління між елементами системи управління, що реалізують функції управління, та великий цикл через контур прямих впливів та зворотнього зв'язку. Завдяки такій структурі забезпечується швидкість та обґрунтованість прийняття управлінських рішень підприємством сільськогосподарського машинобудування.

Рис. 7. Економіко-управлінський механізм фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування (розроблено автором)

Впровадження механізму фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування до діяльності вітчизняних підприємств потребує перегляду та вдосконалення посадових інструкцій для посад, що відповідальні за фінансове забезпечення підприємства. Також необхідні модифікація адміністрування фінансування розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування та модернізація інституційної інфраструктури фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

У п'ятому розділі – **«Реалізація організаційно-економічних заходів управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств»**

сільськогосподарського машинобудування» – розвинуто організаційно-інформаційний підхід до підтримки забезпечення управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування; удосконалено науково-методичний підхід до контролю фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування; запропоновано полііндикаторну систему оцінки ефективності управління фінансуванням розвитку підприємств.

Для отримання оперативної управлінської інформації в процесі впровадження проектів розвитку, обліку вхідних та вихідних параметрів розвитку розвинути організаційно-інформаційний підхід до підтримки забезпечення управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування. Під організаційно-інформаційним забезпеченням управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування необхідно розуміти узгодження в часі і мети розвитку спільного функціонування окремих виконавців, колективів, підрозділів і технічних засобів, а також весь набір здійснюваних в процесі фінансового забезпечення функцій та обов'язків.

Підхід базується на удосконаленні існуючої організаційної структури через створення координаційного центру фінансового забезпечення та інформаційної підтримки структурування бізнес-процесів в методології IDEF0 (рис. 8).

Рис. 8. Схема розробки організаційного забезпечення управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування (розроблено автором)

Завданнями роботи координаційного центру будуть: зменшення нечіткості, суперечності інформації, що обумовлене складнощами формалізації та інтерпретації результатів дослідження фінансового стану підприємства, інвесторів, споживачів продукції, зменшення «невизначеності» взаємодії між персоналом, керівниками, акціонерами, підвищення прогнозованості поведінки учасників при розподілі фінансового забезпечення.

Для корегування заходів для забезпечення стабільного розвитку удосконалено науково-методичний підхід до контролю фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, який потребує оцінювання наслідків реалізації запланованих заходів та впливів зовнішнього середовища з врахуванням комбінованих ланцюгів при прийнятті рішень контрагентами та співробітниками підприємства.

Встановлено, що особливістю оцінювання ефективності управління фінансуванням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування в умовах інформаційної економіки є залежність процесу та критеріїв оцінювання від динаміки зовнішнього середовища. Ефективність розвитку підприємства взагалі та його фінансового забезпечення зокрема залежить від того, як ефективно було використано сприятливі можливості та подолано негативні впливи, а не просто як абсолютний чи відносний приріст якогось одного показника. Для вирішення цих питань, запропоновано полііндикаторну систему оцінки ефективності управління фінансуванням розвитку підприємств, в основу якої покладено набори ключових індикаторів розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування та необхідного для цього розвитку фінансового забезпечення.

Особливістю побудови полііндикаторної системи оцінки ефективності управління фінансуванням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування є її тісний зв'язок з системою управління розвитком підприємства сільськогосподарського машинобудування та системою вдосконалення управлінських бізнес-процесів підприємства сільськогосподарського машинобудування (рис. 9).

Ці системи необхідні для координації управління фінансовим забезпеченням розвитку з самим розвитком підприємства та для здійснення вдосконалення системи управління підприємством в цілому та фінансовим забезпеченням зокрема за результатами оцінювання ефективності управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування.

До полііндикаторної системи оцінки ефективності управління фінансуванням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування входять такі групи індикаторів:

- індикатори динаміки зовнішнього середовища;
- індикатори розвитку підприємства;
- індикатори відповідності фінансового забезпечення потребам розвитку;
- індикатори ефективності управління фінансуванням розвитку підприємства.

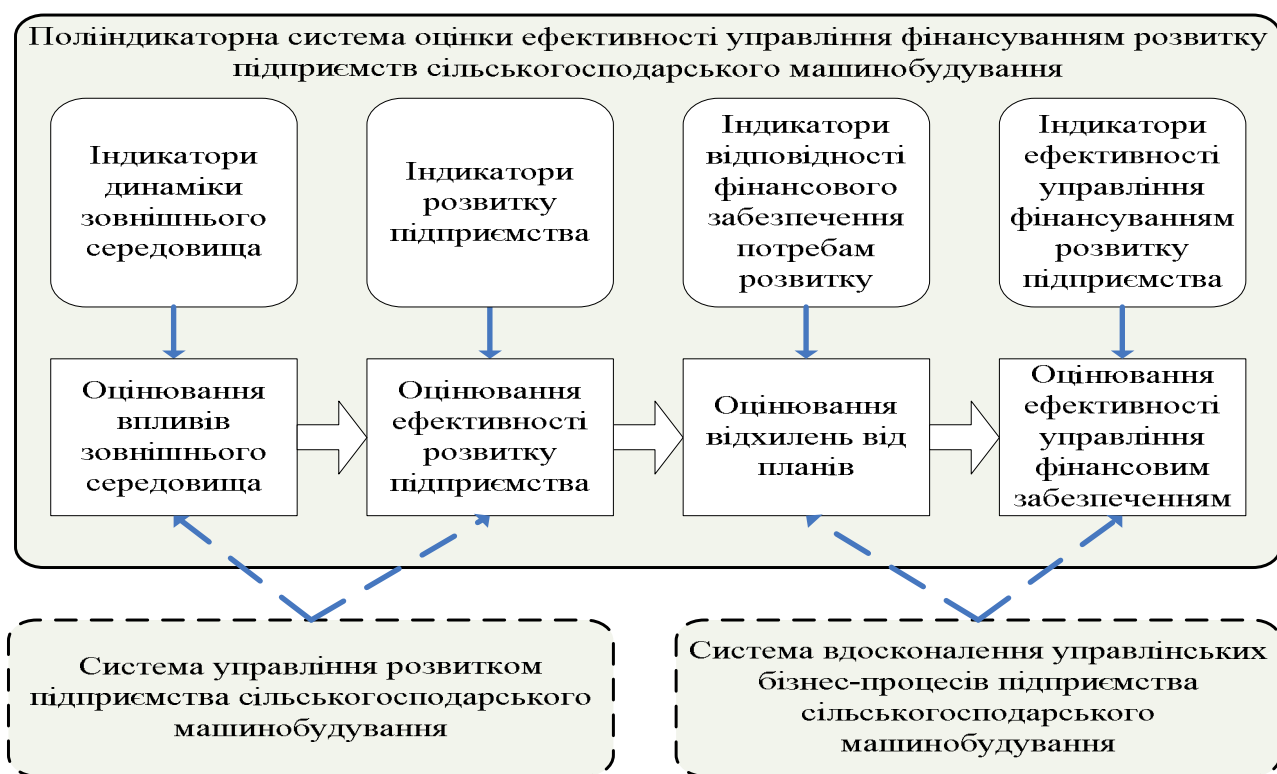

Рис. 9. Структура полііндикаторної системи оцінки ефективності управління фінансуванням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування (розроблено автором)

При оцінюванні розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування пропонується враховувати, чи досягнуто цей розвиток завдяки якості управління або за рахунок позитивних впливів зовнішнього середовища, або навпаки, провали у реалізації планів розвитку обумовлені неякісним управлінням чи неочікуваними негативними впливами зовні. Розрахунок ефективності управління розвитком підприємства сільськогосподарського машинобудування з врахування впливів зовнішнього середовища пропонується здійснювати за формулою:

$$R'_{t,n} = \frac{R_{t,n}}{Z_{t,n}}, \quad (2)$$

де $R'_{t,n}$ – ефективність управління розвитком підприємства сільськогосподарського машинобудування з врахування впливів зовнішнього середовища за n -им напрямом розвитку у t -му часовому періоді;

$R_{t,n}$ – ефективність управління розвитком підприємства сільськогосподарського машинобудування без врахування впливів зовнішнього середовища за n -им напрямом розвитку у t -му часовому періоді;

$Z_{t,n}$ – сумарний вплив зовнішнього середовища на розвиток підприємства сільськогосподарського машинобудування за n -им напрямом розвитку у t -му часовому періоді.

В свою чергу, ефективність управління розвитком підприємства сільськогосподарського машинобудування без врахування впливів зовнішнього середовища за n -им напрямом розвитку розраховується як різниця між запланованими та реально досягнутими показниками з врахуванням ваги кожного показника:

$$R_{t,n} = \sum_k v_k \frac{F_{t,k}}{P_{t,k}}, \quad (3)$$

де v_k – вага k -го показника що входить до індексу ефективності управління розвитком підприємства сільськогосподарського машинобудування;

$F_{t,k}$ – фактичне значення у t -му часовому періоді k -го показника що входить до індексу ефективності управління розвитком підприємства сільськогосподарського машинобудування;

$P_{t,k}$ – заплановане значення у t -му часовому періоді k -го показника що входить до індексу ефективності управління розвитком підприємства сільськогосподарського машинобудування.

Загальна оцінка ефективності управління фінансуванням розвитку підприємства за результатами усіх часових періодів, що розглядаються, може розраховуватись як мінімум серед усіх отриманих оцінок, або з врахуванням того, що останні періоди аналізу є більш важливими, тому їх вплив має бути більшим. В останньому випадку загальна оцінка може розраховуватись як зважене за часом середнє арифметичне:

$$E^F = \frac{\sum_t t E_t^F}{\sum_t t}, \quad (4)$$

де E_t^F – загальна оцінка ефективності управління фінансовим забезпеченням підприємства сільського машинобудування;

E_t^F – ефективність управління фінансовим забезпеченням підприємства сільського машинобудування t -му часовому періоді.

Трактуватись загальна оцінка ефективності управління фінансовим забезпеченням підприємства сільського машинобудування має так само, як і відповідна оцінка в окремих часових періодах.

Практичну апробацію розробленої полііндикаторної системи оцінки ефективності управління фінансуванням розвитку підприємств проведено на вітчизняному підприємстві сільськогосподарського машинобудування ПрАТ «Бердянські жниварки». Встановлено, що управління розвитком без врахування зовнішніх впливів було ефективне за напрямками розвитку якості продукції, розвитку управління та розвитку фінансових результатів. В той же час розвиток збуту був незадовільним як за результатами розрахунку інтегральних показників, так і за простою оцінкою за обсягами реалізації. В той же час за результатами оцінювання впливів зовнішнього середовища встановлено, що за усіма напрямками впливи були позитивні. Причому найбільш позитивними були зовнішні впливи за напрямками що сприяють заходам з розвитку якості продукції та збутовій діяльності. Підсумкові індикатори ефективності управління розвитком з врахуванням впливів зовнішнього середовища свідчать, що

як і без врахування зовнішніх впливів три з чотирьох напрямів були ефективними та мали випереджуючу ефективність у порівнянні з показниками зовнішніх факторів (табл. 6).

Таблиця 6

Ефективність управління розвитком з врахуванням впливів зовнішнього середовища ПрАТ «Бердянські жниварки» в 2019 році за напрямами розвитку

Індикатор	Напрями розвитку			
	розвиток якості продукції	розвиток управління	розвиток збуту	розвиток фінансових результатів
Оцінки ефективності управління розвитком	1,600	1,128	0,853	1,364
Впливи зовнішнього середовища на ефективність розвитку	1,026	1,016	1,028	1,005
Ефективність управління розвитком з врахуванням впливів зовнішнього середовища	1,558	1,110	0,830	1,357

За результатами відповідності фінансового забезпечення завданням розвитку ПрАТ «Бердянські жниварки» в 2019 році встановлено, що за загальними обсягами виконано плани фінансового забезпечення за усіма напрямами крім розвитку збуту (табл. 7). Аналогічно з індикатором відповідності за графіком надання. В той же час за відповідністю за вартістю фінансового забезпечення не виконано плани за жодним з напрямів розвитку, що обумовлено зростанням фактичної вартості залучення фінансових ресурсів у порівнянні з запланованою у стратегії розвитку ПрАТ «Бердянські жниварки». Це свідчить про необхідність більш ретельного планування джерел фінансових ресурсів або ж залучення власних ресурсів.

Таблиця 7

Відповідність фінансового забезпечення потребам розвитку ПрАТ «Бердянські жниварки» в 2019 році за напрямами розвитку

Напрями розвитку	Індикатори відповідності фінансового забезпечення потребам розвитку підприємства		
	відповідність за загальним обсягом	відповідність за графіком надання	відповідність за вартістю фінансового забезпечення
розвиток якості продукції	1	0	-0,2
розвиток управління	1	0	-0,2
розвиток збуту	0,7	-0,3	-0,14
розвиток фінансових результатів	1	0	-0,2

Загальна оцінка ефективності управління фінансуванням розвитку ПрАТ «Бердянські жниварки» в 2019 р. складає 69 балів, тобто може вважатися в цілому задовільною, але потребує суттєвих покращень в системі управління фінансовим забезпеченням розвитку. В першу чергу увагу слід приділити розвитку збутового напрямку. ПрАТ «Бердянські жниварки» в 2019 р. мало як зниження обсягів

реалізації так і незадовільні результати щодо освоєння нових ринків продукції сільськогосподарського машинобудування. Крім того, незадовільним є сегмент залучення фінансових ресурсів, який потребує покращення планування.

ВИСНОВКИ

У дисертації визначено теоретико-методологічні засади й розроблено практичні рекомендації щодо управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, спрямовані на створення умов для забезпечення сталого розвитку підприємств машинобудівної галузі. Одержані в процесі дослідження результати і їх узагальнення надають змогу сформулювати такі висновки й внести пропозиції, які мають теоретичне та практичне значення.

1. Встановлено основні особливості управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування що в сукупності з результатами дослідження теоретичної сутності понять «розвиток підприємства», «управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємства», дало можливість дати визначення цих понять, під розвитком промислового підприємства слід розуміти процес трансформації сьогочасного стану підприємства до нового якісного функціонування шляхом економічних, стратегічних та інноваційних перетворень через реконструкцію усіх бізнес-процесів підприємства з метою підвищення ефективності діяльності та вдосконалення управлінської організації. А під управлінням фінансовим забезпеченням розвитку підприємств пропонується розуміти процес, в якому діяльність, спрямована на генерацію та досягнення цілей підприємства, через формування та використання фінансового потенціалу та системи методів, механізмів, інструментів та важелів управління фінансовими ресурсами, персистентного фінансового потоку, достатнього як для забезпечення успішного поточного функціонування підприємства та й стимулювання його розвитку.

2. Розвинуто функції інформаційної економіки, які розкривають її зміст та підкреслюють значущість для розвитку економічних відносин, на основі чого, уточнено сутність поняття «інформаційна економіка», під яким розуміється окрема, самостійна парадигма світового економічного світогляду, яка є результатом еволюційних зрушень у технологічному, економічному, політичному та суспільному устрою на загальному міждержавному рівні.

3. Встановлено, що фінансово-майновий стан підприємств сільськогосподарського машинобудування потребує розробки комплексу заходів, що зможуть створити передумови досягнення перспективного рівня розвитку. Для порівняння результатів діяльності та окремих її параметрів підприємств різного масштабу, розвинуто методичний підхід до оцінювання динаміки та значень коефіцієнтів фінансово-майнового стану підприємств сільськогосподарського машинобудування, шляхом агрегування показників фінансової звітності та приведення їх до систематизованого порівняного вигляду, розрахунку спеціалізованих коефіцієнтів оцінки фінансово-майнового стану, що дає можливість визначати основні тенденції розвитку.

4. Для створення передумови розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, розвинуто методичний підхід до формування фінансової архітектоніки розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування шляхом створення гармонійної синергічної ієрархічно та послідовно вивіреної системи оптимальних джерел їх фінансування та шляхів її досягнення, визначення суми потреб у залученні коштів, порядку їх освоєння.

5. Доведено, що використання кожного окремо взятого до управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування зробить таке управління обмеженим по ряду причин, зокрема неможливістю використовувати переваги кожного підходу в вирішенні тих чи інших завдань, що виникають в такому складному процесі управління фінансовим забезпеченням, як його формування, розподіл, контроль, відновлення та ін., для результативного вирішення цих завдань в дослідженні розвинуто комбінаторний підхід, який заснований на логічному поєднанні фінансових інструментів зі сторони пропозиції ринку кредитування, типів підприємств, мети фінансування їх проектів розвитку, необхідного обсягу, вартості та термінів видачі фінансування, що забезпечить оптимальне використання фінансових можливостей виробників сільськогосподарської техніки в об'єднанні з існуючими фінансовими продуктами постачальників фінансових послуг в залежності від обраних проектів розвитку до впровадження та терміну використання коштів.

6. Для визначення резервів коштів між стадіями реалізації проектів в прямій чи паралельній послідовності, за умови не порушення термінів початку та закінчення робіт з впровадження проектів розвитку та збільшення щільності взаємозв'язків елементів, що утворюють фінансову архітектоніку розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, удосконалено метод оптимізації термінів та вартості виконання проектних робіт в процесі реалізації проектів розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

7. Вирішення складної та багатогранної проблеми управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування потребує складного комплексу відповідних рішень, які мають бути узгоджені між собою та базуватись на одній концепції. Для вирішення цієї проблеми запропоновано концепцію управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, що складається з теоретичного, методичного, інструментального, та організаційно-практичного рівнів, відрізняється від інших охопленням усіх етапів процесу управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємства та врахуванням особливостей вітчизняних підприємств сільськогосподарського машинобудування і змін, які обумовлені розвитком інформаційної економіки. Впровадження концепції в практичну діяльність підприємств сільськогосподарського машинобудування забезпечить модернізацію системи управління підприємством згідно з сучасними умовами та приведе до зниження витрат на формування фінансового забезпечення розвитку підприємства.

8. Для забезпечення якісного та точного прогнозування необхідних для подальшого планування чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, розроблено підхід щодо прогнозування впливу факторів, що впливають на потреби у

фінансових ресурсах при забезпеченні розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування, в основну котрого покладено структуру модулю прогнозування з визначенням ключових факторів, що мають вплив на фінансове забезпечення підприємства та співставленні для них найбільш ефективних методів прогнозування.

9. Для обґрунтованого планування з максимізацією відповідності фінансового забезпечення цілям розвитку підприємства, розроблено підхід щодо планування фінансового забезпечення розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування, що базується на комбінуванні балансового, розрахунково-аналітичного та програмно-цільового планування та формалізації вибору дати початку заходів з управління фінансовим забезпеченням в залежності від важливості заходу.

10. Доведено, що координація та розподіл фінансових коштів під конкретні проекти розвитку може носити неплановий характер, а інколи і хаотичний, в силу мінливості та високої динамічності змін, що відбуваються в зовнішньому середовищі. Найчастіше відбуваються ситуації, коли реалізації потребують ті проекти, черговість котрих в стратегії розвитку ще не надійшла, проте умови, що склалися прямим чином вказують на те, що їх впровадження саме в даний часовий проміжок є оптимальним. Для розподілу фінансових потоків між проектами розвитку за умови обмеженого фінансового забезпечення та досягнення максимально очікуваної ефективності від реалізації проектів, на базі моделі динамічного програмування з умовної та безумовної оптимізації удосконалено підхід до координації управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

11. Встановлено, що традиційні підходи фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування не задовольняють сучасних умовам. Для вирішення цієї проблеми розроблено економіко-управлінський механізм фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, що базується на врахуванні особливостей зовнішнього середовища сільськогосподарського машинобудування та формалізації інформаційних потоків всередині системи управління та інформаційних взаємодій системи управління з зовнішнім та внутрішнім середовищем, що дає можливість підвищити ефективність розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування за рахунок більш досконалого управління необхідним для цього фінансовим забезпеченням.

12. Контроль розвитку промислового підприємства потребує оцінювання наслідків реалізації запланованих заходів та впливів зовнішнього середовища з врахуванням комбінованих ланцюгів при прийнятті рішень контрагентами та співробітниками підприємства, що дає можливість корегування заходів для забезпечення стабільного розвитку. Для цього в дослідженні удосконалено науково-методичний підхід до контролю фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

13. Встановлено, що для оцінювання ефективності управління фінансовим забезпеченням необхідно враховувати зв'язок між індикаторами розвитку підприємства та індикаторами ефективності управління його фінансовим забезпеченням у динаміці та здійснювати корегування оцінки на позитивні або негативні зовнішні впливи. Для вирішення цього завдання розроблено полііндикаторну систему оцінки ефективності управління фінансуванням розвитку підприємств, в

основу якої покладено набори ключових індикаторів розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування та необхідного для цього розвитку фінансового забезпечення, завдяки чому здійснюється аналіз в динаміці як глобального розвитку підприємства, так і управління необхідним для розвитку фінансовим забезпеченням, що дає змогу розробити заходи щодо покращення системи управління фінансовим забезпеченням машинобудівного підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Котькалова-Литвин І. В., Тарасова Г. О., Аллахвердян А. В., Безчасний О. У., Жовковська Т. Т. Управління розвитком промислових підприємств: теорія і практика : кол. монографія. Київ : Європейський університет, 2015. 198 с. (9,6/2,45 д. а.)
2. Котькалова-Литвин І. В., Безчасний О. У., Кузьменко О. М., Тарасова Г. О. Управління диверсифікацією зовнішньоекономічних відносин України : монографія. Київ : ФОП Халіков Р. Х., 2018. 174 с. ISBN 978-617-7565-40-5. (8,6/2,15 д. а.)
3. Котькалова-Литвин І. В. Управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування: теорія, методологія та практика : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2020, 309 с. (15,10 д. а.)

Статті в наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних

4. Котькалова-Литвин І. В. Інформаційна економіка: нова парадигма управління підприємством. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*¹. 2019. № 4 (44). С. 77–82. (0,25 д. а.)
5. Шпильова В. О., Котькалова-Литвин І. В. Економічні аспекти розвитку та проектування аграрного машинобудування в Україні. *Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління*². Серія «Економіка». 2019. № 2 (83). С. 63–72. (0,45/0,25).
7. Котькалова-Литвин І. В. Інституційні особливості формування фінансово-кредитної інфраструктури агропромислового ринку. *Харківський національний аграрний університет ім. Докучаєва*³. 2019. № 1. С. 288–297. (0,24 д. а.)
8. Котькалова-Литвин І. В. Трансформація концептів фінансового управління підприємством в умовах цифрової економіки. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*⁴. 2018. Вип. 36. Ч. 2. С. 81–92. (0,35 д. а.)

¹ Включено до міжнародної наукометричної бази «Наукова електронна бібліотека E-Library.Ru (РІНЦ)» та індексується вільно доступною системою Google Scholar.

² Включено до міжнародної наукометричної бази «Наукова електронна бібліотека E-Library.Ru (РІНЦ)» та індексується вільно доступною системою Google Scholar.

³ Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus: Indexed in the ICI Journal Master List

⁴ Включено до міжнародної наукометричної бази індексується вільно доступною системою Google Scholar.

9. Котьякалова-Литвин І. В. Критеріальні передумови оцінки ефективності управління розвитком підприємства. *Економіка та управління*⁵. 2018. № 4. С. 58–64. (0,34 д. а.)

10. Котьякалова-Литвин І. В. Методичні підходи до побудови прогнозно-планової системи фінансового забезпечення підприємств сільськогосподарського машинобудування. *Моделювання регіональної економіки*⁶. 2019. Вип. 1 (33). С. 109–124. (0,54 д. а.)

11. Котьякалова-Литвин І. В. Роль фінансових акселераторів у вдосконаленні управління фінансовим забезпеченням підприємства *Ефективна економіка*⁷. 2018. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>. (0,24 д. а.)

12. Котьякалова-Литвин І. В. Розробка стратегії рековерингу бізнес-процесів для забезпечення його розвитку. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*⁸. 2018. Вип. 18. С. 92–99. (0,35 д. а.)

13. Котьякалова-Литвин І. В. Концептуальні підходи до формування оцінки якості фінансового забезпечення розвитку підприємств. *Економіка та управління*⁹. 2018. № 1. С. 22–30. (0,36 д. а.)

14. Котьякалова-Литвин І. В. Концепція управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування в умовах інформаційної економіки. *Моделювання регіональної економіки*¹⁰. 2018. Вип. 1(31). С. 407–422. (0,56 д. а.)

15. Котьякалова-Литвин І. В. Теоретико-методичні підходи до управління фінансовим забезпеченням розвитку аграрних підприємств. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*¹¹. 2017. Вип. 35. Ч. 2. С. 123–131. (0,5 д. а.)

16. Котьякалова-Литвин І. В. Асімологія фінансового забезпечення розвитку підприємства. *Вісник Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова*¹². Серія: Економіка. 2017. Т. 22. Вип. 11 (64). С. 104–109. (0,3 д. а.)

17. Котьякалова-Литвин І. В. Сутність та роль фінансової логістики в управлінні фінансовими ресурсами підприємства. *Економіка і управління*¹³. 2017. № 3. С. 46–54. (0,4 д. а.)

18. Котьякалова-Литвин І. В. Вдосконалення фінансового управління розвитком підприємства з урахуванням інтересів стейхолдерів. *Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку. Серія: Економіка*: зб. наук. пр. Донецького державного університету управління. 2017. Т. 18. Вип. 304. С. 184–190. (0,35 д. а.)

⁵ Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

⁶ Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

⁷ Включено до міжнародної наукометричної бази “Наукова електронна бібліотека E-Library.Ru (РІНЦ)” та індексується вільно доступною системою Google Scholar.

⁸ Включено до міжнародної наукометричної бази індексується вільно доступною системою Google Scholar.

⁹ Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

¹⁰ Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

¹¹ Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

¹² Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus: Indexed in the ICI Journal Master List

¹³ Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

19. Шпильова В. О., Котькалова-Литвин І. В. Методологічні підходи до управління розвитком підприємства. *Вісник Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького: Економічні науки*¹⁴. 2017. № 44 (148). С. 98–114. (0,45/0,25 д. а.)
20. Котькалова-Литвин І. В. Макроекономічні проблеми розвитку промисловості в Україні. *Економіка і управління*¹⁵. 2017. № 4. С. 64–72. (0,25 д. а.)
21. Котькалова-Литвин І. В. Організація системи управління розвитком промислових підприємств. *Економічний простір: зб. наук. пр.*¹⁶ 2017. № 128. С. 192–202. (0,5 д. а.)
22. Котькалова-Литвин І. В. Теоретичні засади розвитку підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*¹⁷. 2017. Вип. 6-1 (12). С. 83–88. (0,35 д. а.)
23. Котькалова-Литвин І. В. Формування механізму фінансового забезпечення розвитку промислового підприємства. *Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*¹⁸. 2017. Вип. 16. С. 132–137. (0,25 д. а.)
24. Котькалова-Литвин І. В. Організаційно-інформаційна підтримка управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування. *«Схід» Аналітично-інформаційний журнал*¹⁹. 2016. № 5 (145). С. 16–22. (0,2 д. а.)
25. Котькалова-Литвин І. В. Координація управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування. *Схід: аналітично-інформаційний журнал*²⁰. 2015. № 8 (145). С. 26–31. (0,3 д. а.)
26. Котькалова-Литвин І. В. Диверсифікація джерел позикового фінансування підприємств. *The Caucasus*²¹. 2014. № 3. С. 14–19. (0,35 д. а.)
27. Котькалова-Литвин І. В. Фінансовий інжиніринг як драйвер світової фінансової системи. *Ефективна економіка*²². 2014. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>. (0,25 д. а.)
28. Котькалова-Литвин І. В. Розробка системи управління фінансовою безпекою підприємства. *Агросвіт*²³. 2014. № 10. С. 26–31. (0,3 д. а.)
29. Котькалова-Литвин І. В. Сутнісні характеристики фінансової безпеки підприємств. *Black Sea*²⁴. 2014. № 13. С. 28–31. (0,4 д. а.)

¹⁴ Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus: Indexed in the ICI Journal Master List

¹⁵ Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

¹⁶ Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus: Indexed in the ICI Journal Master List

¹⁷ Включено до міжнародної наукометричної бази “Наукова електронна бібліотека E-Library.Ru (ПІНЦ)” та індексується вільно доступною системою Google Scholar.

¹⁸ Включено до міжнародної наукометричної бази “Наукова електронна бібліотека E-Library.Ru (ПІНЦ)” та індексується вільно доступною системою Google Scholar.

¹⁹ Включено до міжнародної наукометричної бази “Наукова електронна бібліотека E-Library.Ru (ПІНЦ)” та індексується вільно доступною системою Google Scholar.

²⁰ Включено до міжнародної наукометричної бази “Наукова електронна бібліотека E-Library.Ru (ПІНЦ)” та індексується вільно доступною системою Google Scholar.

²¹ Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

²² Включено до міжнародної наукометричної бази “Наукова електронна бібліотека E-Library.Ru (ПІНЦ)” та індексується вільно доступною системою Google Scholar.

²³ Включено до міжнародної наукометричної бази “Наукова електронна бібліотека E-Library.Ru (ПІНЦ)” та індексується вільно доступною системою Google Scholar.

²⁴ Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

30. Котьякалова-Литвин І. В. Значимість фондового ринку для сучасної економіки. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*²⁵. 2014. № 1 (6). С. 73–77. (0,25 д. а.)

31. Котьякалова-Литвин І. В. Багатокритеріальна модель оптимізації структури капіталу підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*²⁶. 2013. № 2 (5). С. 143–147. (0,24 д. а.)

32. Котьякалова-Литвин І. В. Теоретична модель управління фінансовим потоками корпорації. *Ефективна економіка*²⁷. 2013. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>. (0,2 д. а.)

33. Kotkalova-Litvin I. V., Bezchasnyi U., Khobta V. M., Pushak Ya. Ya., Dorovska O. Modeling of control of stability of communication channels in development management conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*²⁸. 2018. Vol 4. № 27. P. 282–295. URL: <http://fkd.org.ua/article/view/154116/153746>. (*Web of Science*). (0,5/0,1 д. а.)

Статті в зарубіжних виданнях

34. Kotkalova-Lytvyn I. The importance of financial management in modern conditions of enterprise development. *Thai Science Review*. 2017. № 3. P. 71–75. (0,25 д. а.)

35. Kotkalova-Lytvyn I. Evaluating the effectiveness of the implementation of financial and investment strategies of industrial enterprise. *Thai Science Review*. 2017. № 5. P. 107–109. (0,24 д. а.)

Матеріали конференції

36. Kotkalova-Lytvyn I. Principles of Constructing Evaluation System of Enterprise's Management Efficiency, *The formation of modern economic space: The challenges of Globalization* : International Scientific Conference. 2016. Vol. 3. Part 2. P. 46–48. (0,12 д. а.)

37. Котьякалова-Литвин І. В. Роль інформаційної економіки у забезпеченні розвитку національного підприємництва. *The modern trends in the development of business social responsibility* : III international scientific conference (June 2019). Lisobon, Portugal, 2019. P. 42–44. (0,12 д. а.)

38. Котьякалова-Литвин І. В. Інкорпорація ключових положень інформаційної економіки у систему фінансового управління підприємством. *Science and practice* : International scientific conference (June 2019). Thessaloniki, Greece, 2019. P. 34–37. (0,17 д. а.)

39. Котьякалова-Литвин І. В. Передумови розвитку підприємства. *Молодь освіта, наука, культура і національна свідомість в умовах європейської інтеграції* : матеріали

²⁵ Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

²⁶ Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

²⁷ Включено до міжнародної наукометричної бази “Наукова електронна бібліотека E-Library.Ru (ПІНЦ)” та індексується вільно доступною системою Google Scholar.

²⁸ Включено до міжнародної наукометричної .SciVerse Scopus, Ulrich's Periodicals Directory, BASE, ПІНЦ, EBSCO, Philosophy Documentation Center, Index Copernicus, WorldCat, Directory of Open Access Journals, Google Scholar.

XXII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18 квітня 2019 р.). Київ, 2019. С. 57–59. (0,12 д. а.)

40. Котькалова-Литвин І. В. Сучасний стан розвитку ринку сільськогосподарського машинобудування. *Тридцять восьми економіко-правові дискусії* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Львів, 25 червня 2019 р.). Львів, 2019. С. 6–9. (0,18 д. а.)

41. Котькалова-Литвин І. В. Детермінанти фінансової архітекτονіки в контексті забезпечення розвитку підприємств. *Світ економічної науки* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Тернопіль, 27 червня 2019 р.). Тернопіль, 2019. Вип. 15. С. 37–40. (0,18 д. а.)

42. Котькалова-Литвин І. В. Аналіз тенденцій розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування. *Сучасні наукові погляди на модернізацію, інноваційні технології та фінансові процеси* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Київ, 29 червня 2019 р.). Київ, 2019. С. 18–21. (0,2 д. а.)

43. Котькалова-Литвин І. В. Інструменти фінансового забезпечення підприємств сільськогосподарського машинобудування. *Наука та інновації як основні шляхи вдосконалення економічного потенціалу країни* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 29 червня 2019 р.). Львів, 2019. С. 34–36. (0,12 д. а.)

44. Котькалова-Литвин І. В. Управління розвитком підприємства: теоретичні аспекти. *Стан та розвиток підприємництва в умовах ринкової економіки: проблеми та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 19 січня 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 74–77. (0,2 д. а.)

45. Котькалова-Литвин І. В. Аналіз стану промисловості України. *Теоретичні та прикладні аспекти розвитку науки* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 6–7 грудня 2017 р.). Київ, 2017. Ч. II. С. 29–30. (0,12 д. а.)

46. Котькалова-Литвин І. В. Аналіз розвитку підприємств машинобудування України. *Україна XXI століття* : матеріали XVIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7 грудня 2017 р.). Київ, 2017. С. 148–151. (0,18 д. а.)

47. Котькалова-Литвин І. В. Ідентифікація факторів впливу на розвиток промислових підприємств. *Економічне зростання: стратегія, напрями і пріоритети* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 20 січня 2018 р.). Запоріжжя, 2018. С. 88–90. (0,13 д. а.)

48. Котькалова-Литвин І. В. Сутність і роль ІРО у підвищенні інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств на міжнародних фінансових ринках. *Актуальні наукові дослідження в сучасному світі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. / Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2015. С. 145–147. (0,13 д. а.)

АННОТАЦІЯ

Котькалова-Литвин І. В. Управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2020.

Проведено аналіз діалектики понять щодо управління фінансовим забезпеченням розвитку промислових підприємств за різних умов зовнішнього середовища, досліджено методологічні положення, проаналізовано концептуальні засади інформаційної економіки як основи реконструктивного економічного розвитку.

Проаналізовано роль сільськогосподарського машинобудування у забезпеченні пріоритетних напрямів розвитку агропромислового комплексу України в порівнянні з закордонним досвідом; досліджено тенденції функціонування підприємств сільськогосподарського машинобудування в умовах інформаційної економіки. Проаналізовано структуру капіталу та джерела його формування, розвинуто методичні підходи до оцінювання динаміки та значень коефіцієнтів фінансово-майнового стану та до формування фінансової архітектоніки розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Удосконалено комбінаторний підхід до управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування, удосконалено науково-методичні підходи до оптимізації термінів та вартості виконання проектних робіт в процесі реалізації проектів розвитку та до координації управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування; запропоновано концепцію управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Розроблено науково-методичні підходи щодо прогнозування факторів, що впливають на потреби у фінансових ресурсах при забезпеченні розвитку, до планування та контролю фінансового забезпечення розвитку підприємства сільськогосподарського машинобудування; розроблено економіко-управлінський механізм фінансового забезпечення розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Розвинуто організаційно-інформаційний підхід до підтримки забезпечення управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування; запропоновано полііндикаторну систему оцінки ефективності управління фінансуванням розвитку підприємств.

Ключові слова: управління, архітектоніка, фінансове забезпечення, розвиток, підприємства, сільськогосподарське машинобудування, інформаційна економіка

АННОТАЦИЯ

Котькалова-Литвин И. В. Управление финансовым обеспечением развития предприятия сельскохозяйственного машиностроительства. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Классический приватный университет, Запорожье, 2020.

Проведен анализ диалектики понятия управления финансовым обеспечением развития промышленных предприятий в различных условиях, исследованы методологические положения, проанализированы концептуальные основы информационной экономики как основы реконструктивного экономического развития.

Проанализирована роль сельскохозяйственного машиностроения в обеспечении приоритетных направлений развития агропромышленного комплекса Украины по сравнению с зарубежным опытом; исследованы тенденции функционирования предприятий сельскохозяйственного машиностроения в условиях информационной экономики. Проанализирована структура капитала и источники его формирования, получили развитие методические подходы к оценке динамики и значений коэффициентов финансово-имущественного состояния и формирование финансовой архитектуры развития предприятий сельскохозяйственного машиностроения.

Усовершенствован комбинаторный подход к управлению финансовым обеспечением развития предприятий сельскохозяйственного машиностроения, усовершенствованы научно-методические подходы к оптимизации сроков и стоимости выполнения проектных работ в процессе реализации проектов развития и координации управления финансовым обеспечением развития предприятий сельскохозяйственного машиностроения; предложена концепция управления финансовым обеспечением развития предприятий сельскохозяйственного машиностроения.

Разработаны научно-методические подходы к прогнозированию факторов, влияющих на потребности в финансовых ресурсах при обеспечении развития, планированию и контролю финансового обеспечения развития предприятия сельскохозяйственного машиностроения; разработан экономико-управленческий механизм финансового обеспечения развития предприятий сельскохозяйственного машиностроения.

Получил дальнейшее развитие организационно-информационный подход поддержки управления финансовым обеспечением развития предприятий сельскохозяйственного машиностроения; предложено полииндикаторную систему оценки эффективности управления финансированием развития предприятий.

Ключевые слова: управление, архитектура, финансовое обеспечение, развитие, предприятия, сельскохозяйственное машиностроение, информационная экономика.

SUMMARY

Kotkalova-Lytvyn I. V. Management of financial support for the development of agricultural machinery enterprises. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Doctoral Degree thesis in Economics, specialty 08.00.04 – Economics and Enterprise Management (by the types of economic activity). – Classic Private University, Zaporizhzhia, 2020.

The analysis of dialectics of concepts concerning the development of the industrial enterprise under various conditions of external environment is carried out; methodological provisions of management of maintenance of development of the industrial enterprises are investigated; the conceptual bases of information economy as bases of reconstructive economic development are analyzed.

The role of agricultural engineering in ensuring the priority areas of development of the agro-industrial complex of Ukraine in comparison with foreign experience is analyzed; the tendencies of the functioning of the enterprises of agricultural mechanical engineering in the conditions of information economy are investigated; the structures of capital and sources of its formation and financing in the analyzed enterprises of agricultural engineering are analyzed; the methodical approach to the estimation of dynamics and values of coefficients of financial and property condition of the enterprises of agricultural mechanical engineering is developed; the methodical approach to the formation of financial architectonics of development of the enterprises of agricultural mechanical engineering is developed.

The combinatorial approach to the management of financial support for the development of agricultural machinery enterprises has been improved; the scientific and methodical approach to optimization of terms and cost of performance of design works in the course of realization of projects of development of the enterprises of agricultural mechanical engineering is improved; the concept of management of financial maintenance of development of the enterprises of agricultural mechanical engineering is offered.

A scientific and methodological approach to forecasting the factors influencing the needs for financial resources in ensuring the development of agricultural machinery.

Scientific and methodological approaches to planning and forecasting financial support for the development of agricultural machinery enterprises have been developed. The forecast-planned system of financial support of the development of the enterprises of agricultural machine-building in the conditions of information providing which carries out forecasting of the factors of internal and external environment influencing needs in financial resources of the enterprise of agricultural machine-building is developed; provides cost planning of a machine-building enterprise that produces agricultural products by areas of development; takes into account the peculiarities of the transformation of technological systems and the development of the information economy; is based on formalized methods of forecasting and planning that allow investigating the sequence and justification of management decisions.

The methodical approach to coordination of management of financial maintenance of development of the enterprises of agricultural mechanical engineering is improved;

The economic and managerial mechanism of financial support for the development of the enterprises of agricultural mechanical engineering is developed. which meets the following requirements: takes into account the specifics of the management functions of the development of domestic enterprises of agricultural engineering; to ensure the management of financial resources of the agricultural machinery enterprise for the purpose of development in accordance with the established goals; takes into account the peculiarities of the domestic market of agricultural machinery products and the impact of the world economy on domestic market balances.

It is proposed to build an economic and managerial mechanism for the financial development of agricultural machinery using two cycles of information circulation: a small cycle within the control system between the elements of the control system that implement management functions, and a large cycle through the loop of direct influences and feedback.

The organizational and informational approach to the support of the management of financial maintenance of development of the enterprises of agricultural machine-building is developed; the scientific and methodical approach to the control of financial support of the development of the enterprises of agricultural mechanical engineering is improved.

A multi-indicator system for assessing the effectiveness of enterprise development finance management is proposed, which meets the requirements for a multi-indicator system for assessing the effectiveness of enterprise development finance management: based on key indicators of agricultural machinery development, which are important for characterizing global enterprise development and assessing financial management; a reflection of the relationship between indicators of enterprise development and indicators of the effectiveness of management of its financial support in the dynamics; taking into account the peculiarities of the external environment in which the development of the enterprise of agricultural engineering and assessing the effectiveness of enterprise development and management of its financial support with adjustment for positive or negative external influences.

Key words: management, architecture, financial support, development, enterprises, agricultural engineering, information economy.

КОТЬКАЛОВА-ЛИТВИН ІННА ВОЛОДИМИРІВНА

**УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Підписано до друку 17.08.2020.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Цифровий друк. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 1,8. Обл.-вид. арк. 1,8. Наклад 150 пр. Зам. № 05-2020/21АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012